

Mening | Put voor extra mensen uit onbenut arbeidspotentieel en leer van groei Philips begin vorige eeuw

INGEZONDEN OPINIE EINDHOVEN - De achilleshiel voor een economische groei met 72.000 arbeidsplaatsen tot 2040 is de arbeidsmarkt: hoe kom je aan al die mensen en wat zijn de gevolgen voor de regio?

Thom Aussems 10-01-23, 07:00

Het is uiterst leerzaam terug te blikken naar het Interbellum, de periode die als ‘Amerikaanse groei’ in de Eindhovense geschiedenis is gebeiteld. Het aantal werknemers bij Philips groeide van ongeveer 3.600 in 1916 naar 20.000 op 15 april 1929. In samenhang daarmee verdubbelde de bevolking van Eindhoven in 15 jaar: van 45.624 op 1 januari 1920 naar 100.000 op 10 november 1934.

De behoefte aan arbeidskrachten werd in de Eindhovense regio vanaf de 2de helft van de 19de eeuw opgevangen met wat cultureel antropoloog Don Kalb in zijn proefschrift ‘flexible familism’ noemt. Hieronder verstaat hij dat alle gezinsleden bij het arbeidsproces betrokken zijn. Op het platteland rondom Eindhoven was dit ‘familism’ vanuit bittere armoede vrijwel overal ingeburgerd. De ondernemers in de textiel en sigaren hebben dit ‘gezinswerken’ voor de fabrieksmatige productie geadopteerd. Philips heeft hier op voortgeborduurd.

Het was begin vorige eeuw niet uitzonderlijk dat vier tot zes leden van hetzelfde gezin bij Philips werkten

Het was niet uitzonderlijk dat vier tot zes leden van hetzelfde gezin bij Philips werkten. De inzet van jonge meiden en meerderjarige vrouwen uit de dorpen rondom Eindhoven was niet alleen vanwege de lage lonen interessant, maar ook als flexibele schil bij economische tegenslag. Het stadje (klein-Eindhoven) voer wel bij deze wervingsstrategie, daar er voor de inschakeling van deze arbeidskrachten niet of nauwelijks aanvullende investeringen in het publieke domein vereist waren.

Arbeidsreserve volledig opgesoupeerd

Rond 1908 was de beschikbare arbeidsreserve van Eindhoven en de omliggende dorpen volledig opgesoupeerd. De noodzaak om arbeidskrachten ‘van elders’ te werven ging geleidelijk aan het lokale discours beheersen. Voor die werving moesten niet alleen (veel) woningen gebouwd worden, maar was ook een forse uitbreiding nodig van de infrastructuur, de nuts- en (publieke) voorzieningen. Het gemeentebestuur van (klein-)Eindhoven weigerde die economische groei te faciliteren, mede omdat de ‘import’ veelal van niet-katholieke huize was. ‘Eindhoven moet klein maar rein blijven’, aldus het raadslid Verhagen. Vanwege de houding van de gemeente heeft Philips zelf het initiatief genomen om de vereiste publieke voorzieningen te realiseren.

Ondanks enorme investeringen van Philips kon de publieke sector de ‘Amerikaanse groei’ van de economie niet bijbenen. Daardoor is de pendel in de 2de helft van de jaren twintig ontstaan. Op 1 maart 1929 bestond 25,4% van het werknemersbestand van Philips uit pendelaars. De pendelaars uit de Belgische Kempen werden door Philips elke dag opgehaald en thuisgebracht. Om die reden werden ze beschouwd als het ‘vlottende gedeelte’ van de stad: gaand en komend! Voor de

ondernemers extreem duur, voor het openbaar bestuur een zegening vanwege de geringe druk op de publieke voorzieningen.

Uitbreiding van de productie buiten Eindhoven

Vanwege een tekort aan arbeidskrachten opende Henri van Abbe in 1928 een sigarenfabriek (ca. 600 werknemers) in Reusel. Philips heeft in 1946 het principebesluit genomen de uitbreiding van de productie buiten Eindhoven te organiseren. De Philips-top was ervan overtuigd dat de beoogde economische groei onvoldoende door de gemeente Eindhoven met publieke voorzieningen gefaciliteerd zou worden en het concern wilde het schaarse kapitaal uitsluitend in de core-business investeren. Verplaatsing gaat ten koste van de werkgelegenheid, maar vereist minder investeringen in infrastructuur en publieke voorzieningen.

In Brainport-regio zijn 14.000 onderbenutte deeltijders, 11.000 werklozen en 9.000 semi-werklozen

‘Flexible familism’ is de aantrekkelijkste variant, daar de inschakeling van zittende inwoners niet of nauwelijks aanvullende investeringen in infrastructuur, energie en publieke voorzieningen vereist. Recent is geanalyseerd dat in de Brainport-regio 34.000 inwoners (9% van de beroepsbevolking) tot het ‘onbenut arbeidspotentieel’ behoren, waarvan 14.000 onderbenutte deeltijders, 11.000 werklozen en 9.000 semi-werklozen. Inschakeling van deze arbeidsreserve vereist maatwerk bij activering, (her- of bij) scholing. Deze strategie kan alleen slagen met een passend flankerend beleid (bijvoorbeeld gratis kinderopvang, flexibele werktijden, thuiswerken, incentives in plaats van penalty's).

Een revival van de Philibus

Ook zou eens nagedacht kunnen worden over een revival van de Philibus. Bij de pendel snijdt het mes aan twee kanten: een forse vermindering van investeringen in de publieke sector en een drastische beperking van de automobilititeit. Migratie kan een oplossing zijn voor skills die in de regio niet, niet tijdig of in onvoldoende omvang beschikbaar zijn. De Canadezen hebben al jarenlang een uitgekristalliseerd immigratiebeleid, met als hoekstenen de jaarlijkse vaststelling van een streefgetal (veelal circa 1%) en een soort puntenstelsel (‘the comprehensively ranking system’). Maar als hoofdspoor bij de werving van arbeidskrachten is migratie uiterst risicovol. Het is voorspelbaar dat de stad, evenals gedurende het Interbellum, niet in staat is het tempo van de verwachte economische groei bij te houden. Temeer daar de beheersing van complexe projecten niet bepaald tot de kerncompetenties van de stad behoort.

Thom Aussems uit Eindhoven was directeur van woningcorporatie Trudo en is initiatiefnemer van Vereniging Eindhoven Vooruit 2.0. Dit is het tweede deel over de economische groeispurt van de regio; [het eerste deel](#) stond op 5 januari op [ed.nl/opinie](#).

In 2021 startte in Eersel een P&R met pendeldiensten. De inzet hiervan zorgt voor vermindering van investeringen in de publieke sector en een beperking van automobilititeit. Archiefphoto DCI Media © Kees Martens/DCI Media